

Alle skomakere har sitt eget merke

HISTORIEN OM PENTTI PALMROTH OG PARTOLA SKOFABRIKK

Teamet bak suksessen.

Pentti Palmroth med hans sønner
Pertti og Juhani på 50-tallet.

NEXTGENERATIONSHOES
BY TERHO PALMROTH

Fra gårdssønn til skomaker

Pentti Johannes, eldste sønn av eierne av Partola Manor, **Hilma** og **Hannes Palmroth**, har fortalt at han faktisk skulle bli diplomat, men tilfeldighetene ledet han til skoindustrien. Etter videregående og handelshøyskolen bodde han i Tyskland for å lære seg språket, der han ble tilbudt jobb som sekretæren til konsulatet; en posisjon som hadde vært ledig i et år. Han lovet å gi svar på tilbudet, på tidspunktet jobbet han på en tysk skofabrikk, mens han ventet på sekretærstillingen, det var etter dette oppholdet han ble motivert til å fortsette inne skomakeryrket. Etter at avgjørelsen var tatt jobbet han i alle avdelingene på en skofabrikk i Tampere, deretter gikk turen til en rekke skobutikker rundt omkring i Amerika. I Amerika fullførte han et 18-måneder langt kurs på en økonomiskole. Etter å ha kommet tilbake til Finland, jobbet Pentti Palmroth som teknisk nestleder på Aaltonen skofabrikk i tre år, for deretter å jobbe som teknisk direktør på Hyppönen skofabrikk i ett år.

Partolan Kenkätehdas skofabrikk

Ferdigstillelsen av fabrikkens i andre murstein ble feiret i slutten av 1930-tallet; den gamle villaen kan fortsatt ses i bakgrunnen. Direktøren Pentti Palmroth står som den åttende personen fra høyre.

Foto: Kaarlo Luoto

Planer for hans egen fabrikk

I 1928 begynte skoproduksjonen i trevillaen på eiendommen Partola Manor av Partolan Kenkätehdas Oy, grunnlagt av den 27-år gamle administrerende direktøren. Pentti Palmroth likte plasseringen av fabrikkens svært godt, fordi byen var nær og på den andre siden Pirkkala kommune, hvor fabrikkens plassert, trengte arbeidsgivere fordi landbruket ikke lenger kunne føde hele befolkningen. Han ville ikke at menneskene skulle gi opp sitt tradisjonelle levesett. De landlige omgivelsene gidde fabrikkens en fredelig arbeidsstyrke. Skofabrikkens var svært velkommen i denne kommunen, der frem til nå, Pyhäjärvi-vindmøllen hadde vært den eneste ansatte. State Aircraft-fabrikkens startet å tilby jobber til lokale som startet etter 1936.

Sakte men sikkert vokste skofabrikkens. Først vokste villaen ved å bygge på et tillegg av tre, men på 1930-tallet måtte trekonstruksjonen vike for mursteinkonstruksjoner. En ekstra fire-etasje T-fløy ble lagt til på tvers og en tredje etasje ble lagt til de tidligere delene på 1950-tallet. Den første kafeteriaen var plassert i tørkehyttehuset på slutten av fabrikkens, og ble deretter flyttet til bunnen av mursteinbygningen. Senere ble det drevet i lokalene til Tisle Oy som ble bygd bak skofabrikkens. Denne kjemikaliefabrikkens ble etablert i 1944.

Opplæring og ansatte

Det første året hadde fabrikkens 10-20 ansatte. I de første årene kom det fagfolk fra Tampere, men fra begynnelsen var alltid målet å bytte ut disse profesjonelle arbeiderne med ansatte som selv hadde jobbet og blitt opplært til jobben på familiens fabrikk. Den administrerende direktør mente alltid at en enhver person som sikte på å være i lederstilling på fabrikkens ikke kunne velge og velge når det kom til jobb; alt måtte læres personlig på jobben. Mange arbeidere startet som lærlinger. De ble gitt daglige oppdager i noen få avdelinger på fabrikkens, inkludert design, kutting, sting dvs. sying, strekking, bunnen, ferdigstillelse og pakking. Når nykommer har et spesielt talent for noe, starter treningen deres. Litt og litt, når yrket ble lært, og lærlingene kunne jobbe med mer ansvar, og blant disse fant fabrikkens sine håndverksmessere for de forskjellige avdelingene. Målet var

å få hver av de ansatte til å føle at deres arbeid betyr noe.

Til og med den administrerende direktørens søster **Kirsti** startet å jobbe i fabrikk etter å ha fullført videregående. Hun startet på kontoret med å sende ut lønninger og motta bestillinger. Hun husker hvor fullt og elementært alt var i trevillan når direktøren, kontorlederen **Ilmari Lehmus** og hun selv jobbet sammen i det lille kontoret. Den administrerende direktørens pult ble bygd av trekasser, mens Lehmus sitt, hadde en sikkerlig pult på lån. Som lærling ble hun kjent med operasjonene i hver avdeling og hun kunne ikke hoppe over noen av oppgavene sine. Hun ble mer interessert i å designe modellene og studere yrket hjemme på kveldstid med hjelp fra masterne. På den tiden hadde fabrikk to mastere og begge hadde to lærlinger. Ingen kvinner jobbet inne skodesign på den tiden. Hun droppet ut av studiene på handelshøyskolen og hennes eksperimenter innenfor industrien tok henne med til Tyskland for å studere laging av sko. Etter et år returnerte hun til Partola som en designer i modellavdelingen. Kirsti giftet seg i 1940 og flyttet deretter til Kurovevsi som Ms. Karhumäki, dette var slutten på hennes karriere innen sko-making. Hun husker fortsatt den utrolige lagånden på fabrikk og sier: «Vi snakket alltid om sko og markedsføring, til og med på kvelden når jeg stakk innom for å hilse på broren min.»

Partolan Kenkätehdas skofabrikk

Syvdelingen under ledelse av formann **Laura Nurmi**.

Foto: Pertti Palmroth

Kaarlo Luoto startet som en lærling i fabrikk i 1936 når han var 14 år som lærling i strekkeavdelingen. Avdelingen jobbet med formingen av sko i boot-tre etter kutting- og stingfasene. Når fabrikk fikk en splitter ny sko-strekk-maskin sa direktøren: «Hvis du kan få maskinen til å fungere, får du jobben.» Maskinen startet og slik ble Kaarlo en syer. I 1946 måtte han bytte jobber fordi det unge paret ikke klarte å finne en leilighet i Pirkkala. Etter tre år skrev den administrerende direktøren en forespørsel og fikk Kaarlo Luoto til å komme tilbake til Partola for å styre strekkeavdelingen som formann, siden det var en leilighet tilgjengelig for paret. Han forble i stillingen kun ett år, da tvister fikk ham til å trekke seg.

Til tross for dette synes han fortsatt at direktøren var en rettferdig mann. For eksempel fikk han 500 marks ekstra i sparepenger fra direktøren og noe andre rekrutter som dro for å kjempe i krigen. Uavhengig av tvistene protester-te Palmroth aldri, og deres forhold forble bra. En annen ansatt, **Siiri Lindell**, forteller at hun kom til fabrikk som 15-åring i 1937. Hun jobbet først i syvdelingen i noen år, for deretter i strekkeavdelingen siden begynnelse på 1940-tallet. Under krigen produserte fabrikk militærstøvler og patronposer. Siiri Lindell ble i Partola til 1961. Hun husker sin arbeidsgiver på en positiv måte: «Æresrådgiveren var alltid hyggelig og enkel.»

I november 1936 startet 15-årige **Elli Toiva** fra Pirkkalas Kranaatinmäki i syvdelingen. Å reise til og fra jobben var vanskelig på den tiden. Bussene var fulle og avgangene passet ikke hennes arbeidstider. Hun husker sin første lønning, 104 marks, og at hun på den tiden syntes det var en «utrolig stor pengesum». Det tok ikke lang tid før hun kjøpte en sykkel med en konto fra Voi, og syklet gjerne til jobb til langt på høsten. Elli Toiva husker krigstidene når alle veskene ble lagd i et hvitt stoff og fylt med kull, i tilfellet gass ble brukt under krigen. I en uke prøvde alle å jobbe kun på natten, men dette ble for anstrengende og derfor stoppet de.

Elli Toiva ble senere flyttet fra kontorjobb til oppgaver som involverte maskineri, og etter å ha studert flere etterspurte jobbfaser, ente hun opp som en dekorativ syerske. Hun ble værende i Partola frem til slutte på januar 1984. Når

hun snakker om direktøren kan hun fortelle om en hyggelig og god mann, som ofte kunne finne på å gi gaver. Hun også mottok 500 marks som hun oppbevarte mellom sidene på en bok i lang tid. Elli Toiva følte at lagånden i fabrikken alltid var bra.

Daglig arbeid på fabrikken

I begynnelsen varte arbeidsdagene fra 7.00 til 16.00 og på lørdager fra 7.00 til 14.00, inkludert en time lunsj. Senere ble arbeidsdagene varierende i lengden og lunsjen ble redusert til 30 minutter. Skoproduksjonen ble betalt i stykkpris, det var kun ferdigstillingen og pakkingen som var timebasert. Det var nesten 200 ansatte på Partola-fabrikken på det meste.

Tidligere fikk de ansatte fri på lørdager i sommeren, men mot slutten av 60-tallet ble lørdager en vanlig fridag. I sommerferien ble hele fabrikken stengt for en periode. Noen ganger hendte det at enkelte sommersko ble så populære at sommerferien ble utsatt, slik at bestillingene ble tatt hånd om og det var nok par å selges.

Direktøren lærte opp alle til å være punktlig.

Partolan Kenkätehdas skofabrikk

«Pariserhjul», klemming av lim og tørkekarusell. Foto: Pertti Palmroth

«Han var veldig med tiden» sa **Pirkko Mattila**, en ærendjente som jobbet i fabrikkens kontor i 1954 når hun var 14 år gammel. Etterhvert startet hun å ta seg av sentralbordet, hun ble deretter forfremmet til innenlandsk fakturering og deretter jobbet inne lønnsberegningen i perioden 1972–1980. Hun er takknemlig for at hennes tidligere arbeidsgiver stolte nok på en jente som kun hadde gått barneskolen til å gi henne disse krevende oppgavene og fortsetter: «Rådgiveren vil vanligvis komme på fabrikken klokken 8 og deretter gjennomførte regelmessige runder i fabrikkområdet. Arbeiderne viste når direktøren kom. Når klokken ble tid for lunsj, kom heisen opp og direktøren gikk til Partolanniemi. Bortsett fra noen få uvanlige ganger, kom han tilbake klokken 13:00 for å fortsette rundene sine. Etter arbeidstiden var over ønsket han et rapporthefte på pulsten sin hver dag for å studere fabrikkens produksjonstall for hver avdeling. På begynnelsen av 60-tallet var produksjonen på ca. 500–600 par om dagen.»

Å være høflig var viktig for han. Han mente at telefonsentralbordet var porten inn til fabrikken, derfor lærte han opp sin sentralbordoperatøren hvordan hun skulle ta seg av sine oppgaver. Stemmen hennes måtte være klar og forståelig, hennes opptreden høflig og energisk, og hennes tone glad. Kaarlo Luoto husker også direktørens råd om å aldri protestere mot kundene uansett situasjon: «Det var ikke tillatt med sure miner, uansett hvor feil kunden hadde.» **Marjatta Salomaa** sier at hennes bror Pentti aldri kritiserte en ansatt foran andre; han diskuterte alltid situasjonen med formannen og tok seg alltid av problemer på en diskre måte.

Den administrerende direktøren var også oppmerksom på arbeidsmiljøet til sine ansatte. Hallene i fabrikken var lyse og Pirkko Mattila husker at på hennes tid ble det kjøpt gardiner for vinduene og innendørsplanter i hallene. I hennes avdeling var det ingen store maskiner. De ansatte fikk høre på musikk i tilsammen fire timer hver dag, to timer på morgenen og to på kvelden. Kvinnen på kontoret hadde ansvar for å spille av plater etter en tidsplan, normalt tre plater på en gang, noen masjer og dansemusikk. På døren som leder fra syrommet til kontoret, det var morsomme og beroligende tekster som ordene: *«Ikke vær nervøs, strål.»*

Guttene fulgte deres fedres fotspor

Juhani og **Pertti**, sønnene til **Alli** og Pentti Palmroth, brukte å jobbe på fabrikken med forskjellige rare jobber i forskjellige avdelinger mens de gikk på videregående, spesielt i sommerferien. Alle faser av jobbene måtte læres. Faren krevde det samme av guttene som han krevde av andre, ikke kom for sent. Etter videregående dro guttene for å studere i utlandet. Først studerte de skoindustrien i England i tre år og fullførte deres ingeniørstudier på en teknisk institusjon. Deretter dro de et år til Tyskland.

Etter at de kom hjem i 1952 var det naturlig for guttene å starte på fabrikken. **Juhani** brukte godt tid på å bli kjent med operasjonene i hver avdeling og bestemte seg deretter for å jobbe i kontoret. **Pertti** derimot interesserte seg i design, modeller, farger og salg. Produktene var hovedsakelig damesko og støvletter. For eksempel, på høsten 1952 designet han en Miss Universe-kolleksjon for **Armi Kuusela**. Han snudde også rundt Finlands selgende produkter og handelsmesser ble holdt i Helsinki i Hotell Kämp. Under andre tider, tok han ansvar for salg og innkjøp på fabrikken. Far Palmroth var administrerende direktør frem til sin død i 1968.

Det gode rykte sprer seg og eksporten går i taket

Allerede i 1935 ble folk oppmerksom Partolan Kenkätehdas skofabrikk Viva-kolleksjon på en messe organisert i Hensinki Messehall, der Viva-skoene fikk en gullmedalje. **Kirsti Karhumäki** husker en gang da Finlands egen Miss Europe, **Ester Toivonen**, besøkte den samme messen og bestilte mange par med Partola sko. En av grunnene til dette kan ha vært at hun hadde spilt i samme film som fabrikkens reisende salgsmann, **Toivo Palmroth**, som var søskenbarnet til søskene.

Viva-skoene ble reklamert i avisene i sine dager, for eksempel, på denne måten: «*Hvorfor reise langt når du kan få Viva-sko i nærheten.*» «*Nydelige, holdbar og behagelig, slik er Viva.*»

Kirsti Karhumäki sier at hun ble underholdt av hvordan hennes brødre ble revet med, for en sum med penger selvfølgelig, til å markedsføre de røde Viva-skoene ved å gå med de i gaten Hämeenkatu, fra ende til enda og tilbake igjen, som var en populær aktivitet blant ung-

Den første utstillingen på Tampere messen i lecyceum hallen i 1953.

Foto: Pertti Palmroth

dommene i Tampere. Hun husker også å organisere skoene til modellene, blant annet toppmodellen **Nora Mäkinen**, under et moteshow i Hotell Tammer.

Produksjonen økte enda mer i 1960 når Palmroths overtok Hämeen Kenkätehdas skofabrikk i Tampere. Eksport til utlandet økte også kraftig på samme tid. I tillegg ble Palmroth Holland N.V. grunnlagt i 1966 i Nederland.

På 1930-tallet hadde vaktmesteren **Otto Nieminen** transportert skoene til stasjonen med hest og senere med lastebil, på 1960-tallet gikk de over til trailere. Disse kjøretøyene kjørte opp fabrikkens gårds plass fikk nysgjerrige øyne til å titte ut av vinduene på begge sider av fabrikkens haller, samt på kontoret. Det har vært hos **Pirkko Mattila** hvordan æresdirektøren minst en gang selv var i vanskeligheter på jobben i fraktrømmet, og selv gikk inn i en trailer lastebil for å overvåke at bestillingen ble opprettholdt blant skopakkene. Det var tross alt en større forsendelse enn normalt.

Daglig produksjon på 70-tallet var rundt 1 200 par, 20 % av disse ble eksportert. Eksporten opplevde en høy økning. Design Palmroths produkter oppnådde stor suksess i mange vestlige land på grunn av sine originale design og arbeidsmetoder som bedriften hadde utviklet. Palmroths sko ente opp som sko til forskjellige

arbeidsuniformer og de ble vist i internasjonale motemagasiner. Partolan Kenkätehdas skofabrikk har mottatt anerkjennelse for sine kjente eksportoperasjoner og det unike designet; blant annet fikk Partola en eksportpris fra Junior Chamber International i 1966 og en Franch Good Taste-pris i 1965.

Ta del i samfunnsoppgaver

Administrerende direktørens interesse var rettet mot industrien, og spesielt utviklingen av skosektoren. Han deltok aktivt i sin egen bransjeforening og var styremedlem i Kenkätehtaitten Keskusliitto (den sentrale sammenslutningen av skofabrikker) 1944 og sin styreformann fra 1963. I 1940–1945 hadde han bemerkelsesverdige stillinger i forsyningsdepartementets tjeneste og Militærøkonomiavdelingen i Finlands øverste hovedkvarter.

Pentti Palmroth følte at det var bra å ha en fruktbar interaksjon mellom kommunen og industrien. I denne sammenheng var hans aktiviteter eksemplariske, da han deltok i utøvelsen av offentlige anliggender i Pirkkala kommune, i kirken og i mange foreninger i omtrent 40 år. For sine oppnåelser i kommunale samfunnsak-

Swømmetimer på stranden Partola sommeren 1939. Foto: Ritva Pere

tiviteter fikk han den ærestittelen fra den kommunale rådgiveren i 1951. I tillegg til å forbedre sin egen kommune, var forbedringen av hele Pirkanmaa-området i Tampere regionen nært hans hjerte. Investeringene han gjorde i disse aktivitetene var betydelige for flere tiår. På hans tid gikk Juhani Palmroth i farens fotspor også når det kom til området, og holdt tillitsposisjoner på 1960- og 1970-tallet som pleide å kommunale saker og løste enda større problemer.

Den administrerende direktørens gammeldagse fabrikk-eier-ånd

Pentti Palmroth brydde seg ikke om fagbevegelsens aktiviteter fordi han mente han gjorde en bra jobb med å ta vare på sine ansattes lønn og andre goder, i tillegg til deres familier.

Den administrerende direktøren viste sin takknemlighet for sine ansatte ved å arrangere en årlig julefest for alle familiene. Fabrikkers representanter presenterte en oversikt over det siste året og deretter ble det servert mat og drikke. Arbeiderne sto for underholdningen. Det var morsomme konkurranser der premien selvsagt var et par med fabrikkens støvler. I tillegg til dette arrangerte den administrerende direktøren andre fritidsaktiviteter. På vinteren var det skikonkurranser med egne kategorier for voksne og barn. Fabrikkens arbeidere ble også med i skikonkurransene mellom fabrikkene. På sommeren gikk det hovedsakelig i forskjellige ballspill. Den første svømmeskolen i Pirkkala ble arrangert på Partola-stranden av finske Røde Kors, med Pentti Palmroth som initiativtaker. Noen har spøkefullt fortalt at han var den første ungdomsinstruktøren i kommunen.

Den administrerende direktøren pleide å stoppe ved sine leietakere for å se at deres saker var i orden eller bare for å besøke og chatte med sine arbeidere. På søndagsturene sine kunne han bli litt for ivrig og ta seg noen runder dart med guttene i Pikku-Pispala.

Forandring over tid

Æresrådgiver Pentti Pentti døde plutselig høsten 1968 kun 67. Etter dette tok sønne hans over driften av fabrikk sammen, etter en stund delte de seg slik at Juhani Palmroth tok over Partolan Kentätehdas skofabrikk, og

Pertti Palmroth tok over Hämeen Kenkätehdas skofabrikk, senere kalt Hamken Oy.

Partolan Kenkätehdas skofabrikk fortsatte driften under ledelse av Juhani Palmroth frem til slutten på 1978 da han plutselig gikk bort. Dette skapte en ny og forvirrende situasjon som ikke var enkel å ta seg av. Fabrikken fortsatte produksjonen ganske bra, delvis på grunn av arvingene og delvis til ekstern ledelse til 1986 da fabrikkens virksomhet ble avsluttet.

Hamken Oy, tidligere Hämeen Kenkätehdas, fortsatte driften under ledelse av Pertti Palmroth i Sarankulma-området i Tampere, der fabrikkens ble utvidet med 500-kvadratmeter i 1996. Hamken Oy produserer 900-1 000 skopar hver dag og ca. 25 000 vesker hvert år. I 1995 kjøpte bedriften en industrieiendom i Pirkkala som produserer såler og skoserien Waterproof siden 1997. Dette gjorde at tradisjonen for Palmroth skotradisjon delvis returnerte til kommunen Pirkkala etter 10 år.

KILDER:

Artikkelen er hentet fra boken
«Pitkin poikin Pirkkalaa: Pitäjälukemisto»,
Raili Taberman 1997

Aamulehti, 25 September 1968

Miettinen, Ahti: 'Kuinka kenkätehdas syntyy ja kasvaa.' Tammerkoski 1960.

Intervjuer med
Kirsti Karhumäki, Erkki Leppänen,
Siiri Lindell, Kaarlo Luoto,
Pirkko Mattila, Pertti Palmroth,
Seppo Palmroth, Marjatta Salomaa
og Elli Toiva

Talven merkkejä...

PII: MOHVER
Keskivälkäläinen, mukava malli, mukavasti tukeva ja lämmin, mukava ja kestävä.

ASTER
Keskivälkäläinen, kestävä ja mukava malli, mukava ja kestävä.

ELISABETH
Keskivälkäläinen, mukava malli, mukavasti tukeva ja lämmin, mukava ja kestävä.

SEINE
Keskivälkäläinen, mukava malli, mukavasti tukeva ja lämmin, mukava ja kestävä.

DIANA
Keskivälkäläinen, mukava malli, mukavasti tukeva ja lämmin, mukava ja kestävä.

Viva-kengät

PARTOLAN KENKÄTEHDAS OY

Kesän merkkejä...

LINNEA
Väri: valkoinen ja keltaiset.

LOOTUS
Väri: harmaa, ruskea ja kultainen väri.

SPIREA
Väri: harmaa, ruskea tai musta, ruskea tai harmaa väri.

BELLIS
Pöytä- ja kengätkä.

Viva-kenkiö

PARTOLAN KENKÄTEHDAS OY
Tampere

NEXTGENERATIONSHOE FAMILY

Design Tero Palmroth

P.O.Box 89
33101 Tampere
Finland

Norge

Tel: +358 44 737 4738
Fax: +358 3 225 5981

tero.palmroth@nextgenerationshoes.fi

Per Christian Hansen

+47 90 84 68 81

pc@aghansen.no

